

Gail M. Staines, Ph.D
Dyrektor generalny bibliotek uniwersyteckich Uniwersytetu Saint Louis
St. Louis, Missouri USA

Czwarta umiejętność podstawowa: czytanie, pisanie, rachowanie i... wyszukiwanie informacji

Streszczenie: *Celem niniejszego raportu jest uświadomienie pracownikom wydziałów uczelni, biorącym udział w procesie dydaktycznym oraz bibliotekarzom, że student opuszczając progi uczelni, powinien mieć opanowaną czwartą z podstawowych umiejętności — wyszukiwanie informacji (zwaną także information literacy skills, czyli umiejętnością posługiwania się informacją, kompetencjami informacyjnymi). Kompetencje informacyjne są obecnie równie ważne jak umiejętność czytania, pisanie czy znajomość arytmetyki. Informacja występuje dzisiaj w wielu postaciach i bywa różnej jakości. Naszą rolą, jako nauczycieli, jest wyposażenie następnego pokolenia w wiedzę, jak efektywnie wyszukiwać, lokalizować i analizować informacje, niezależnie od formatu, w jakim występują czy użytej technologii. Przystwojenie tej wiedzy daje studentom umiejętności sprzyjające osiągnięciu sukcesu w pracy, tworzeniu nowej wiedzy i aktywnemu uczestniczeniu w życiu społecznym, niezależnie od miejsca zamieszkania.*

Słowa kluczowe: *edukacja informacyjna, wyszukiwanie informacji*

Wstęp

Opisana w niniejszym raporcie umiejętność stała się przedmiotem akademickim już przed wieloma laty. Uczenie innych, jak wyszukiwać informacje nie jest nowym pomysłem. We wczesnych latach XIX w. bibliotekarz Harvard University and Boston Public Library, Justin Winsor, powiedział *duża biblioteka powinna być zarówno warsztatem, jak i repozytorium. Powinna uczyć metod dokładnego wyszukiwania i ukształtować u swoich czytelników zwyczaj wyszukiwania i uczenia się ze źródeł oryginalnych*¹. Od tamtych czasów nauczanie w dziedzinie kompetencji informacyjnych powoli rozwijało się aż do punktu, w którym konieczna stała się zmiana stosunku do wagi tego przedmiotu, jak również okazało się, że przedmiot ten powinien pojawić się w programach kształcenia. Na większości uczelni na całym świecie obejmuje on tylko część studentów, zależnie od decyzji pracowników wydziału i biblioteki, którzy określają, jakie powinno być podejście do tej kwestii. Wiedza o sposobie znalezienia pożądanego i niezbędnej informacji stanowi o sukcesie lub porażce wszelkiego działania — czy będzie to znalezienie lekarstwa na raka, czy wzniesienie budynku w strefie sejsmicznej zgodnie z najnowszą technologią. Tymczasem przekazywanie innym umiejętności korzystania z informacji pozostaje niestety na bardzo niskim poziomie.

Nie można powiedzieć, że rozpoczynamy od zera. Istnieją dobrze już zakorzenione, oparte o najlepsze wzory programy wstępnej edukacji informacyjnej, które należy znacząco rozbudować, aby odpowiadały potrzebom wszystkich studentów wyższej uczelni. Już zbyt długo osamotnieni bibliotekarze pracowali z zaangażowaniem, aby nadać właściwe znaczenie temu przedmiotowi we wszystkich dziedzinach wiedzy.

---

¹ BROUGH, K.J. *Scholar's workshop: evolving conceptions of library service*. Urbana: University of Illinois Press, 1953, s. 31.

Ich wysiłki nie przyniosły efektów. Przedmiot, niestety, nadal jest niedoceniany. Celem niniejszego artykułu jest zachęcenie pracowników uczelni, biorących udział w procesie dydaktycznym do poszukiwania sposobu przygotowania studentów nie tylko do efektywnego wyszukiwania, lokalizowania i analizowania informacji, ale również do docenienia *wagi społecznego kontekstu wytwarzania, oceny i rozpowszechniania wartościowej informacji*². Osoby posiadające kompetencje informacyjne potrafią *dostosować swoje umiejętności do każdych okoliczności, w jakich się znajdują*³. Zatem tylko tak przygotowanych absolwentów powinniśmy wysłać w świat po uzyskaniu dyplomu.

Znaczenie czwartej umiejętności podstawowej

Musimy bardziej efektywnie nauczać kompetencji informacyjnych. Można udowodnić, że dwa najważniejsze cele społeczeństwa informacyjnego to życie w najlepszym, demokratycznym, otwartym społeczeństwie świata oraz poprawa naszej konkurencyjności w stawiającym coraz większe wyzwania świecie gospodarki. Jak zauważyła Bruce E Massis *ekonomiczne skutki zaniedbania tego są boleśnie oczywiste*⁴. Z punktu widzenia altruistycznego ostatecznym celem jest uczynienie naszego świata lepszym.

Bardziej bezpośrednio wyraża to J. Clark: *Biznes potrzebuje ludzi z wyobraźnią i wizją. Zaś rząd potrzebuje ludzi, którzy potrafią analizować problemy i wymyślać rozwiązania. Przyszłość z kolei potrzebuje ludzi, którzy potrafią rzucić wyzwanie starym pomysłom i hipotezom, i umieją zainspirować i zmobilizować inteligencję i pasję osób ze swojego otoczenia...*⁵.

Jak wiadomo, informacja jest wszędzie i napływa bezustannie. Według Johna F. Gantza *ilość informacji tworzonych, przechwytywanych czy kopiowanych po raz pierwszy przekroczyła dostępną przestrzeń magazynową w 2007 r. Do roku 2011 niemal połowa świata informacji cyfrowej nie będzie przechowywana w sposób trwały*⁶. Słowa te znalazły już swoje potwierdzenie — jeśli jesteście naprawdę zainteresowani eksplozją informacji, spójrzcie na stronę WorldWide information growth ticker⁷. Można tam obejrzeć przyrost informacji na naszej planecie w czasie rzeczywistym, w odstępach co sekunda. Porównajcie to z czasami przed-internetowymi, gdy większość przedmiotów obejmowały podręczniki drukowane i lektury dodatkowe — zasadniczo ograniczające ilość informacji. Obecnie informacja istnieje w różnych formatach, używany jest wręcz nadmiar technologii. Mamy więc tradycyjną drukowaną książkę czy artykuł, dodatkowo możemy znaleźć informację poprzez Google, sieci

---

² HOYER, J. Information is social: information literacy in context. *Reference Services Review* 2011, Vol.39, nr 1, s. 21.

³ Tamże.

⁴ MASSIS, B.E. Information literacy instruction in the library: now more than ever. *New Library World* 2011, Vol.112, nr 5–6, s. 274–277.

⁵ CLARK, J. Forward. W: La MARCA, S., MANNING, M. (ed.) *Reality bytes: information literacy for independent learning*. Adelaide: University of South Australia, 1996, s. IV-V.

⁶ GANTZ, J.F. *The diverse and exploding digital universe* [on-line]. Framingham: IDC Information and Data, 2008, s. 2 [Dostęp 2.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.emc.com/collateral/analyst-reports/diverse-exploding-idc-exec-summary.pdf>.

⁷ *Worldwide information growth ticker* [on-line]. [Dostęp 2.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://thecontentwangler.com/2011/03/02/worldwide-information-growth-ticker/>.

społecznościowe takie jak Facebook, mamy e-booki, smartphony, laptopy, Twittera, blogi, telewizję, radio, biuletyny elektroniczne, rodzinę, przyjaciół i kolegów. Informacja wymaga oceny pod względem jakości, ścisłości, związku z tematem, aktualności, użyteczności i źródła — niezależnie od tego, jaka technologia była użyta do jej przekazania. Cóż za skrajny kontrast w porównaniu z czasami sprzed Internetu, gdy wyszukiwanie informacji wymagało przeszukiwania kart katalogowych i przeglądania stert książek. Na otrzymanie informacji trzeba było czekać i to się najbardziej zmieniło — teraz każdy spodziewa się wyników natychmiast. A jeśli się nie pojawią, istnieje wręcz tendencja zmiany tematu pracy (w przypadku studentów) na taki, dla którego informacja będzie dostępna natychmiast.

Dostęp do informacji był na ogół bezpłatny. Nadal wyszukiwanie materiałów w bibliotece nie wymaga opłat bezpośrednio od użytkownika. Kopiowanie jest płatne, zazwyczaj poniżej 25 centów za stronę. Również wypożyczenia międzybiblioteczne rzadko wiążą się z opłatami. Obecnie większość informacji (abstrahując od ich jakości) jest dostępna bezpłatnie poprzez sieć. „Dobra” jakościowo informacja — potrzebna do prowadzenia badań, uzyskania grantu czy patentu, prowadząca do pełnego, kompletnego tekstu artykułu — kosztuje. Wiele serwisów oferuje obecnie możliwość zapłaty *pay-per-view*, aby uzyskać dostęp do pełnego tekstu artykułu lub wydarzenia „na żywo”. Tutaj koszt jest nałożony bezpośrednio na użytkownika. Serwisy internetowe bibliotek dają nieodpłatny dostęp do wysokojakościowej zawartości dzięki temu, że biblioteki płacą za subskrypcję wyśrubowane ceny, stale rosnące, podobnie jak ceny w ochronie zdrowia.

*Edukacja nie prowadzi do tego, abyś umiał wiele rzeczy na pamięć, a nawet nie do tego, abyś wiele wiedział. Masz być w stanie rozróżnić między tym, co wiesz i czego nie wiesz. Masz wiedzieć, dokąd się udać, aby wyszukać to, co potrzebujesz wiedzieć; masz też wiedzieć, jak używać wyszukanej informacji*⁸ — William A. Feather (1889–1981).

Żyjemy w świecie zalewanym informacją. Żyjemy w świecie, w którym informacja stała się towarem, co doprowadziło do zmniejszenia jej ogólnej dostępności. Biblioteki, ze swoimi ograniczonymi budżetami, nie zawsze mogą zapewnić pracownikom i studentom uczelni dostępu do wiarygodnej informacji potrzebnej do uzyskania grantu czy patentu, do nauki i tworzenia nowej wiedzy z powodu wzrostu cen subskrypcji. Przewidywany procentowy wzrost cen informacji elektronicznej na rok 2012 wynosi od 7 do 9%⁹. Zatem nadal utrwalany jest podział społeczeństwa na tych, co mają i tych, co nie mają. Ostatnim przykładem jest pomysł „The New York Timesa” na dostęp *pay-per-view*¹⁰. Ci, którzy mogą sobie pozwolić nie tylko na dostęp do informacji, ale również do technologii umożliwiających ten dostęp, zyskują znaczącą przewagę nad tymi, którzy nie mają środków finansowych na wyszukanie i użycie tej samej informacji.

---

⁸ FEATHER, W.A. *Great-Quotes.com* [on-line]. 2011 [Dostęp 2.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.great-quotes.com/quote/371009>.

⁹ BOSCH, S., HENDERSON, K., KLUSENDORF, H. Under pressure, times are changing. *Library Journal* 2011, nr 8, s. 34.

¹⁰ HORN, L. New York Times Subscription Services Goes Live Today. W: *PCMag.com* [on-line]. [Dostęp 2.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pcmag.com/article2/0,2817,2382688,00.asp>.

Część informacji pozostaje nadal bezpłatna. Informacje rządowe (co do których rząd podjął decyzję o udostępnianiu), informacje publikowane przez osoby prywatne, badania udostępniane na zasadzie *open source* są łatwo dostępne. Istnieje także kategoria informacji o wątpliwej wartości (wątpliwej w porównaniu do informacji naukowych i badawczych), w której mieszczą się programy polityczne z udziałem ekspertów, informacyjne programy radiowe, wyrywkowe informacje podawane na Twitterze, ogólnie — szum informacyjny. Naszym zadaniem jest przekazanie następnemu pokoleniu i kilku kolejnym, takich kompetencji, aby byli w stanie wyszukać informacje wartościowe i odrzucić te niegodne zaufania.

Problem jest poważny

Ogólnie program nauczania dla przedmiotu edukacja informacyjna jest na poziomie niższym niż przedmiot na to zasługuje, niezależnie od dziedziny wiedzy. Założenia programowe są nader skromne. W USA istnieją dobre standardy dla programów nauczania przedmiotu edukacja informacyjna ustalone przez American Library Association¹¹. Jednak na etapie ich wdrażania konieczna jest wzmożona uwaga.

Podejście pracowników dydaktycznych do nauczania przedmiotu edukacja informacyjna przypomina zapisy do fryzjera. Niektórzy planują zajęcia z góry, ujmując je w programie semestr po semestrze, tak jak zapis „abonamentowy” na strzyżenie. Inni myślą o tym przedmiocie z wyprzedzeniem kilkutygodniowym, tak też planując zajęcia. Są też tacy, którzy planują zajęcia z dnia na dzień, i w końcu uzgadniają z biblioteką termin kolidujący z innymi zajęciami studentów. W konsekwencji studenci nie przychodzą na zajęcia z edukacji informacyjnej, a wykładowca konkluduje: nauczę ich sam. To przypomina samodzielne strzyżenie maszynką samoobsługową lub też użycie garnka na głowę jako modelu do strzyżenia. Rezultaty będą podobne — jak ścinki włosów na podłodze do pozamiatania.

Efekty takiego podejścia są zadziwiająco mizerne. Cóż, ocena zajęć przez studentów jest dla bibliotekarza pochlebna: *Dziękujemy za pokazanie nam biblioteki. Teraz będziemy wiedzieli, do kogo się zwrócić, kiedy będziemy mieli pytanie*. Testy przeprowadzane przed zajęciami i po nich pozwalają na zorientowanie się, jakie umiejętności wyszukiwawcze posiadają studenci (np. czy to cytowanie jest poprawne? Czy do tego wyszukiwania użyłbyś „AND,” „OR,” czy „NOT”?) Z pewnością istnieją kursy, które potrafią wiele nauczyć, czego dowodem są bibliografie w pracach sprawdzających. Ale obecnie nie jest to, niestety, normą w kształceniu na uczelniach wyższych w USA. Wybiórcze i niespójne planowanie zajęć jest chaotycznym usiłowaniem wprowadzenia przedmiotu edukacja informacyjna do programu kształcenia. Brak tego przedmiotu prowadzi do wykluczenia studentów, i to nie z ich winy. Jeśli na przykład oferujemy pięć różnych kursów socjologii, trzech wykładowców może zadecydować, że kurs będzie zawierał „sesję w bibliotece”, a dwóch pozostałych nie — czy to z braku wiedzy o takiej możliwości, czy z niechęci do włączenia edukacji informacyjnej do bloku swoich zajęć. Problem może się zaognić, gdy większość bloków zajęć będzie prowadzona przez coraz to innych asystentów, zmieniających się co roku lub nawet

---

¹¹ *Information Literacy Competency Standards for Higher Education* [on-line]. Chicago: ACRL, 2007–2012 [Dostęp 2.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/standards/informationliteracycompetency.cfm>.

w każdym semestrze. Jeżeli cele i zadania edukacji informacyjnej nie są wyraźnie sformułowane w samym kursie, pewne grupy studentów mogą mieć takie zajęcia, a inne nie.

Brak planowania może poza tym doprowadzić do powtarzania się zajęć na niższym poziomie kompetencji informacyjnych. Zbyt mało czasu, jeśli w ogóle, będzie poświęcone umiejętnościom zaawansowanym, analizie i ocenie krytycznej; studenci będą mieli powtórnie zadawane te same zadania. Przez to będą się powtarzały narzekania, że nie umieją wyszukiwać, przy sprawdzaniu i ocenianiu prac studenckich przez wykładowców, przerażonych brakiem źródeł naukowych w przedstawionych bibliografiach.

Pojedyncza, 50-minutowa lekcja edukacji bibliotecznej i informacyjnej nie jest wystarczająca, aby: poinformować o budynku biblioteki i oferowanych usługach (np. dostęp 24/7, wypożyczanie laptopów, wypożyczenia międzybiblioteczne itp.); przekazać informacje o wszystkich dostępnych źródłach drukowanych i elektronicznych; nauczyć strategii wyszukiwania takich jak operatory logiczne Boole'a (and, or, not), ograniczania wyników wyszukiwania (rok, typ dokumentu, język), odróżniania wyników naukowych od innych form informacji, posługiwania się narzędziami do sporządzania bibliografii załącznikowej, takimi jak EndNote.

Brakuje określenia narzędzi, jakie powinny być użyte do oceny kompetencji informacyjnych zdobytych w wyniku edukacji informacyjnej (np. sprawozdania, projekty, prezentacje itp.) i to nie prowadzi do niczego dobrego. Do dzisiaj studenci przychodzą do biblioteki, prosząc o radę jak *znaleźć* „The New York Timesa” z *dnia moich urodzin, to ma być 'mikrofilm' czy coś takiego...* lub z zadaniem *idź do informacji bibliograficznej i znajdź książkę na temat X, a następnie znajdź odpowiedź na temat Y* — a efekt jest taki, że student (i bibliotekarz) stwierdza, że odpowiedzi są już wielokrotnie zaznaczone przez poprzednie roczniki studentów. Zwracam się do nauczycieli, którzy to zadali: Kiedy ostatnio korzystałeś z biblioteki? Czy masz świadomość, że to pokolenie nie zna świata bez Internetu? Czy naprawdę myślisz, że studenci uczą się wyszukiwania, lokalizowania i analizowania informacji, prowadząc w taki sposób poszukiwania?

Pracownik naukowy czy dydaktyczny, który szuka wartościowych artykułów i raportów naukowych, a także pragnie wysłuchiwać dobrze przygotowanych i opartych o naukowe źródła prezentacji, dostrzeże potrzebę przemyślenia i zmiany zadawanych prac. Jeżeli studenci odbędą pojedynczą, 50-minutową lekcję edukacji bibliotecznej i informacyjnej, a potem będą mieli zadane napisać artykuł na 25 stron w oparciu o źródła naukowe, nie mając odpowiednich kompetencji informacyjnych, efekt będzie taki jak zwykle. W bibliografii znajdą się „Time”, Newslink oraz Wikipedia zamiast czasopism naukowych z danej dziedziny.

Obalenie mitów i błędnych założeń

Dlaczego więc trwa to niewłaściwe podejście do edukacji informacyjnej? Dlaczego utrzymuje się tak silny opór przeciw zmianie status quo lub całkowitej likwidacji tego typu kształcenia? Odpowiedź na te pytania może stanowić fakt, że funkcjonuje szereg błędnych przekonań:

1. **Wszelkie informacje, które możesz kiedykolwiek do czegokolwiek potrzebować, znajdują się w Internecie.** Proszę, nie przyczyniajcie się do rozpowszechniania mitu, że „wszystko jest w Internecie” oraz „wszystkie książki będą już wkrótce zdigitalizowane”. Zależnie od dziedziny wiele informacji jest nadal dostępnych w postaci drukowanej (jak również w elektronicznej), a czasem nadal wyłącznie w postaci drukowanej. W roku 1978 F.W. Lancaster przepowiadał społeczeństwo bez papieru. Było to ponad 30 lat temu, a do tej pory przepowiednia się nie ziściła¹².
2. **Studenci nie czytają książek.** Czy rozmawialiście ostatnio ze swoimi studentami? Czy widzieliście, jak w bibliotekach i księgarniach przeglądają książki, noszą książki ze sobą w plecakach i faktycznie czytają je? Poobserwujcie przez jakiś czas swoich studentów w tych miejscach. Zauważycie, że rzeczywiście czytają książki (poza tym, że wyszukują informacje w postaci elektronicznej i innych, niedrukowanych/niemedialnych formatach). Użytkują książki na miejscu w bibliotece i wypożyczają je! W ubiegłym roku w samych naszych bibliotekach kampusowych wypożyczyliśmy na zewnątrz około 25 000 książek — wyraźny dowód na to, że nasi użytkownicy, z których większość stanowią studenci — naprawdę korzystają z książek drukowanych.
3. **Studenci potrzebują do nauki dużych przestrzeni.** Tak, potrzebują spokojnego miejsca do nauki — w bibliotece, pomiędzy regałami z książkami. Pewien profesor ostatnio wyznał, że był zdumiony, iż studenci lubią przebywać wśród książek w bibliotece. Moi studenci przychodzą do biblioteki, aby wyszukać informacje, pracować nad projektami (indywidualnie i w grupach) i uczyć się. Studenci postrzegają bibliotekę jako miejsce, gdzie można poważnie się pouczyć i prowadzić badania.
4. **W ramach mojego przedmiotu nie ma godzin na edukację informacyjną.** Dopóki studenci nie nauczą się efektywnego wyszukiwania informacji, szczególnie w konkretnie określonej dziedzinie, na zasadzie osmozy, trzeba na to przeznaczyć czas. Pracownicy dydaktyczni i bibliotekarze, którzy współpracują w celu utworzenia a) programów nauczania przedmiotu edukacja informacyjna, b) wypracowania narzędzi do oceny kompetencji informacyjnych (np. projekty oparte na źródłach, rozwiązywanie autentycznie występujących problemów itd.) oraz c) zastosowania różnych metod nauczania (np. na miejscu w bibliotece, w sali wykładowej), on-line (przewodniki zarówno te natury ogólnej, jak i dotyczące konkretnego projektu), oraz opisy procesu wyszukiwania itd. stwierdzają, że takie kształcenie jest mniej czasochłonne w dłuższym okresie, a co ważniejsze, prowadzi do wyraźnej poprawy poziomu prac i projektów studenckich. Zamiast narzekać na złą jakość bibliografii można zachwycić się jakością wyszukanej i użytej przez studentów informacji, a wykładowca zyskuje dodatkowe dane na temat literatury naukowej.
5. **Studenci już to umieją.** Na większości uczelni studenci pierwszego roku przechodzą kurs edukacji informacyjnej dla początkujących, dający im bardzo ogólne podstawy wyszukiwania, lokalizowania i oceny informacji. Absolwenci szkół śred-

---

¹² LANCASTER, F.W. *Toward paperless information systems*. New York: Academic Press, 1978.

nich prezentują bardzo zróżnicowany poziom umiejętności wyszukiwawczych, zależnie od ukończonej szkoły, a szczególnie jej wyposażenia w dobrze działające centrum multimedialne (bibliotekę) z aktualnym wyposażeniem technologicznym i informacyjnym. Ważne jest, czy szkoła zatrudniała specjalistę od mediów, współpracującego z nauczycielami przy nauczaniu i pomocy uczniom. Czy uczniowie otrzymali wskazówki, jak prawidłowo wyszukiwać i analizować informacje? Czy na wszystkich poziomach kształcenia wdrożony był program specjalistyczny, np. *Big6™ Skills* Mike'a Eisenberga i Boba Berkowitza¹³? Bibliotekarze uczą i doskonalą podstawowe umiejętności informacyjne wśród studentów pierwszego roku kolegium lub studiów uniwersyteckich, usiłując wyrównać poziom. W programach studiów potrzebny jest przedmiot edukacja informacyjna (wyszukiwanie i analiza) na poziomie zaawansowanym, aby zrealizować nasz cel.

Czasy nauczania metodą „rzucenia na głęboką wodę” lub metodą prób i błędów już minęły. Jesteśmy grupą osób wykształconych i wspólnie możemy — musimy wypracować lepszy model.

Nowy model — wprowadzamy zmiany

Jeżeli przyjmujemy następujące założenia:

- większość programów edukacji informacyjnej w uczelniach USA stosuje się do programów ramowych takich jak *Association of College and Research Libraries' Information Literacy Competency Standards for Higher Education*¹⁴,
- planowanie zajęć leży w gestii wydziału (przy wskazówkach z biblioteki),
- rodzaj prac zadawanych studentom dla oceny poziomu przyswojonej i zapamiętanej wiedzy z przedmiotu edukacja informacyjna wymaga ciągłego wglądu i korekty,
- w większości przypadków ten przedmiot nie jest włączony do programów kształcenia,

wówczas nakłonienie studentów do przyswojenia i utrwalenia „czwartej umiejętności podstawowej” jest sprawą właściwego mapowania celów i zadań tego przedmiotu w programach kształcenia, uwzględniając również wysoko zaawansowany poziom umiejętności informacyjnych.

Zgodnie z wytycznymi *Association for Supervision and Curriculum Development* mapowanie w programach studiów jest procesem zapisu, jakich umiejętności naucza się aktualnie w odniesieniu do określonego czasu¹⁵. Według Heidi Hayes Jacobs mapowanie w programach studiów pozwala na ...usunięcie zbędnych powtórzeń w programie, ...podkreślenie powiązań międzydyscyplinarnych oraz zachęcenie do „spiralnego” podejścia w nauczaniu najważniejszych umiejętności, co polega na wzmacnianiu i poszerzaniu tych umiejętności wraz ze wzrostem poziomu złożoności...¹⁶.

---

¹³ EISENBERG, M., BERKOWITZ, R.E. *Information problem-solving: the Big Six Skills approach to library & information skills instruction*. Norwood: Ablex Publishing Corporation, 1990.

¹⁴ *Information Literacy Competency Standards for Higher Education* dz. cyt.

¹⁵ *Overview of curriculum mapping* [on-line]. Baltimore: ASDC, 2001, s. 1 [Dostęp 2.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: http://faculty.njcu.edu/mmayer/EDLDPLAN/cm_overview.pdf.

¹⁶ Tamże, s. 2.

Mapowanie celów i zadań edukacji informacyjnej w programach kształcenia może przebiegać różnymi drogami. Jedna z nich opisana jest poniżej:

1. Tworzenie podstawy do zmian

Edukacja informacyjna w ogólności zrodziła się na potrzeby pracy studenta związanej z biblioteką, dlatego bibliotekarze i kierownictwo biblioteki sporządzają przegląd historii edukacji informacyjnej w uczelni, analizując aktualnie prowadzony przedmiot i określając potrzebne zmiany w programie. Dzięki temu bibliotekarze zostaną zrozumiani w dalszej dyskusji na uczelni. Ta praca jest istotna z dwóch powodów: 1) przegląd zajęć aktualnie prowadzonych pozwala na ustalenie, gdzie przedmiot jest nauczany, gdzie nie (a istnieje taka potrzeba), jakie metody nauczania i sprawdzania wyników są stosowane oraz na krytyczną ocenę tego, co działa, a co nie; 2) powstanie w ten sposób podstawa dyskusji z innymi osobami zainteresowanymi, wszyscy zyskają wspólną platformę.

2. Inspirowanie zmian

Odbędą się rozmowy między kierownictwem biblioteki i bibliotekarzami a pracownikami wydziałów i administracją uczelni o konieczności wypuszczania absolwentów przygotowanych informacyjnie, na temat historii edukacji informacyjnej na uczelni oraz przeglądu aktualnie prowadzonych zajęć. Ostatecznych ustaleń wynikających z tych dyskusji będzie wiele i będą dotyczyły różnych osób spośród bibliotekarzy i pracowników wydziałów biorących udział w procesie dydaktycznym, współpracujących przy mapowaniu edukacji informacyjnej w programach studiów. Oto kilka przykładów:

- Kierownictwo biblioteki spotyka się z każdym z dziekanów w celu analizy aktualnych kursów edukacji informacyjnej istniejących na danym wydziale i uzyskuje zgodę na współpracę bibliotekarzy i pracowników wydziałów w zakresie mapowania w programach studiów, co może pociągnąć za sobą pracę bibliotekarzy w Komitecie opracowującym program studiów.
- Bibliotekarze rozmawiają z pracownikami wydziałów, na których jest prowadzona edukacja informacyjna, oraz tych, na których jej nie ma. Przekazują informacje na temat programów ramowych *ACRL Information Literacy Standards*¹⁷, jak również wytycznych szczegółowych np. *ALA/ACRL/STS Task Force on Information Literacy for Science and Technology Information Literacy Standards for Science and Engineering/Technology*¹⁸.
- Przygotowanie prezentacji dla senatu, samorządów studenckich i innych jednostek uczelnianych, np. komisji ustalających programy kształcenia na studiach magisterskich i doktoranckich, rad wydziałów itd., w celu wyjaśnienia ogromnej wagi utworzenia i wdrożenia spójnego programu kształcenia w dziedzinie kompetencji informacyjnych.

---

¹⁷ *Information Literacy Competency Standards for Higher Education* dz. cyt.

¹⁸ *Information Literacy Standards for Science and Engineering/Technology* [on-line]. Chicago: ACRL, 2007–2012. [Dostęp 2.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ala.org/acrl/standards/infolitcitech>.

- Zorganizowanie w bibliotece seminarium na temat aktualnych trendów w edukacji informacyjnej z udziałem ekspertów zewnętrznych oraz z prezentacjami pracowników wydziałów i biblioteki.
- Rozpowszechnienie programu edukacji informacyjnej poprzez utworzenie portalu poświęconego edukacji informacyjnej, wyjaśniającego wagę kompetencji informacyjnych dla dzisiejszych studentów, a także metodykę nauczania przedmiotu w zakresie zaawansowanym, miejsce tego przedmiotu w programach kształcenia oraz określenie misji i celów.

3. Przeprowadzanie zmian

Kiedy już powstanie odpowiedni klimat wokół pomysłu przebudowy kursu edukacji informacyjnej w programach kształcenia, można będzie rozpocząć prace nad mapowaniem celów i zadań edukacji informacyjnej, nad wprowadzeniem kursów dla zaawansowanych, nad metodami nauczania i sposobami sprawdzania wyników nauczania dla konkretnych programów nauczania. Będą przy tym pracowały grupy pracowników wydziałów i bibliotekarzy, dla każdego wydziału, programu itd. W procesie tym mogą brać udział przedstawiciele takich jednostek uczelnianych jak dział kształcenia czy komisja ds. jakości kształcenia, przekazując wiedzę, jak efektywnie dokonać mapowania w programach kształcenia. Można znaleźć mnóstwo literatury oraz stron internetowych związanych z edukacją i dających dobre przykłady mapowania w programach kształcenia.

Nauczanie w nowej rzeczywistości

Wdrożenie nowego podejścia do programów edukacji informacyjnej pozwoli nam na nauczanie studentów w „nowej rzeczywistości”. Sporadyczne zajęcia i nieutrwalona wiedza zostaną zastąpione przedmiotem o stałym miejscu w programach kształcenia, a spodziewanym efektem tych zmian będą nie tylko utrwalone podstawowe umiejętności, ale również przyswojenie umiejętności zaawansowanych, wyszukiwania oraz krytycznej oceny. Staroświeckie prace sprawdzające typu „żałosne poszukiwania” zostaną zastąpione projektami powiązаныmi z tokiem kształcenia, wzbogacającymi proces kształcenia. Bibliotekarze i pracownicy wydziałów mają swobodę wyboru spośród wielu sposobów przekazywania wiedzy, jak na przykład: kurs internetowy, tutorial on-line, zajęcia w bibliotece lub na wydziale, zajęcia w czasie rzeczywistym bądź nagrane, konsultacje indywidualne lub grupowe. Wymaganych prac sprawdzających wyniki nauczania można sobie wyobrazić bardzo wiele. Mogą to być autentyczne przypadki występujące w praktyce, wyszukiwanie informacji na zadany temat z różnych punktów widzenia (np. społecznego, politycznego, medycznego, prawnego itd.), uczenie się oparte na faktach (powszechnie występujące w naukach ścisłych i medycznych) oraz podejście od strony społecznej — to tylko niektóre przykłady. Podobnie liczne mogą być metody — począwszy od prowadzenia dziennika on-line rejestrującego proces wyszukiwania po utworzenie pakietu informacji klinicznych dla właściciela zwierzęcia, od zespołowych prezentacji multimedialnych po tradycyjny artykuł naukowy — im bardziej autentyczne będą doświadczenia związane z projektem, tym lepiej uczestnicy zapamiętają, czego się nauczyli i tym chętniej będą stosować zapamiętane strategie wyszukiwawcze w różnych sytuacjach zawodowych.

Podsumowanie

Czwarta umiejętność podstawowa (wyszukiwanie informacji — kompetencje informacyjne) jest równie ważna jak umiejętność czytania, pisanie czy znajomość arytmetyki, żyjemy wszak w świecie, gdzie najważniejsza jest informacja. Pomyślcie tylko, jaki byłby postęp, gdyby nasze pokolenie i pokolenia następne zastosowały wysokie kompetencje informacyjne, np. do leczenia chorób, radzenia sobie z problemami społecznymi, tworzenia nowych sposobów myślenia i życia. Pomyślcie o tych tragicznych sytuacjach, gdy nastąpiła śmierć pacjenta lub niezwykle ważne przedsięwzięcie upadło z powodu braku wyszukania w porę odpowiednich informacji. Na przykład przypadek z roku 2001, medyczne badania testowe astmy w Johns Hopkins University, które zakończyły się śmiercią ochotnika zgłoszonego do badań. *Johns Hopkins' Tragedy: Could Librarians Have Prevented a Death?*¹⁹. Zapewne nie da się całkowicie wyeliminować takich sytuacji, ale posiadanie odpowiedniej wiedzy i umiejętności pozwoli znacznie ograniczyć ich występowanie.

Czy zawsze będziemy musieli nauczać kompetencji informacyjnych? Cóż, czas mija i zmieniają się pokolenia studentów, może nadejść taka chwila, gdy po raz kolejny zmieni się model kształcenia i nasze podejście do przedmiotu. Historia pokazuje, że technologie informacyjne zmieniają się stale i płynnie przechodzą w inne technologie. Informację można znaleźć na papierze, mikrofilmie, mikrofiszach, kartach pamięci, nagranych na taśmach VHS, Beta-VHS, taśmach szpulowych, kasetach magnetofonowych, filmach 8 i 16 mm, slajdach, kasetach stereo, płytach długogrających, płytach CD, DVD, plikach MP3, płytach BlueRay, plikach jpg, PDF, na iPodach, na dyskietkach 5 i 3,5 calowych, pendrivie, twardych dyskach, laptopach, iPadach, smartfonach, również „w chmurze”, dostępne w postaci cyfrowej, przez radio, poprzez prenumeratę, dostępne na żądanie z opłatą *pay-per-view*, bezprzewodowo itd. Informacja, jako taka, zmienia się pod względem jakości, wiarygodności, aktualności i dokładności. Dostępność informacji nadal dzieli ludzi na tych, co mają do niej dostęp i tych jego pozbawionych. Jeśli te czynniki będą nadal występowały, wówczas, owszem, nadal trzeba będzie uczyć innych, jak wyszukiwać, lokalizować i analizować informacje.

Dzisiejsi studenci nie angażują się w pełni w proces edukacji, tracąc wiele okazji do zgłębienia, odkrycia, nauczenia się i zrozumienia na wyższym poziomie²⁰.

W oparciu o wyniki badań 2009 *Lessons Learned: How College Students Seek Information in the Digital Age*²¹ [*Lekcje odrobione: Jak studenci kolegów w erze informatyzacji szukają informacji naukowej*], wykonanych w University of Washington's Information School, Weiner stwierdza, że studenci wyszukują tylko tyle informacji, aby spełnić wymagania stawiane przez wykładowcę i podsumowuje: *Konsekwencje takich zachowań są ogromne, biorąc pod uwagę, że są to umiejętności na całe życie,*

---

¹⁹ PERKINS, E. Johns Hopkins' tragedy: could librarians have prevented a death? *InfoToday* [on-line] August 7, 2001 [Dostęp 2.07.2011]. Dostępny w World Wide Web:

<http://newsbreaks.infotoday.com/nbreader.asp?ArticleID=17534>.

²⁰ WEINER, S.A. Information literacy: a neglected core competency. *Educause Quarterly* [on-line] 2010, Vol. 33, nr 1 [Dostęp 2.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.educause.edu>.

²¹ HEAD, A.J., EISENBERG, M.B. *Lessons learned: how college students seek information in the digital age* [on-line]. Washington: University of Washington, 2009 [Dostęp 2.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: http://projectinfolit.org/pdfs/PIL_Fall2009_finalv_YR1_12_2009v2.pdf.

które będą potrzebne również w pracy zawodowej. Wpływ na późniejsze życie tych młodych ludzi, gdy będą potrzebowali informacji przy podejmowaniu ważących, życiowych decyzji, może okazać się poważny²².

Konieczne jest powszechne zrozumienie, że istnieje olbrzymia potrzeba znaczącej poprawy nauczania przedmiotu edukacja informacyjna. Zmiana modelu, prowadząca do efektywnego nauczania czwartej podstawowej umiejętności nie wymaga dużych nakładów, a jest bardzo ważna. Doświadczenie bibliotekarzy w przekazywaniu kompetencji informacyjnych oraz doświadczenie pracowników wydziałów w zakresie merytorycznej zawartości wyszukiwanych informacji (co jest tutaj kluczowym elementem) są na uczelni łatwe do zlokalizowania. Jedyne, czego potrzeba, aby zbudować „nową rzeczywistość” to zrozumienie procesu mapowania programów kształcenia oraz czas potrzebny do wprowadzenia zmian. Uruchomcie ten nieodwracalny proces! Kiedy zmiany się dokonają, nikt nie będzie chciał powrotu — nie będzie nawet chciał pamiętać — jak przedtem wyglądała edukacja informacyjna.

Przekład: Małgorzata Filipczak, Biblioteka Politechniki Łódzkiej

Bibliografia:

1. BOSCH, S., HENDERSON, K., KLUSENDORF, H. Under pressure, times are changing. *Library Journal* 2011, nr 8, s. 34.
2. BROUGH, K.J. *Scholar's workshop: evolving conceptions of library service*. Urbana: University of Illinois Press, 1953.
3. CLARK, J. Forward. W: La MARCA, S., MANNING, M. (ed.) *Reality bytes: information literacy for independent learning*. Adelaide: Univ. of South Australia, 1996, s. IV-V.
4. EISENBERG, M., BERKOWITZ, R.E. *Information problem-solving: the Big Six Skills approach to library & information skills instruction*. Norwood: Ablex Publishing Corporation, 1990.
5. FEATHER, W.A. *Great-Quotes.com* [on-line]. 2011 [Dostęp 2.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.great-quotes.com/quote/371009>.
6. GANTZ, J.F. *The diverse and exploding digital universe* [on-line]. Framingham: IDC Information and Data, 2008 [Dostęp 2.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.emc.com/collateral/analyst-reports/diverse-exploding-idc-exec-summary.pdf>.
7. HEAD, A.J., EISENBERG, M.B. *Lessons learned: how college students seek information in the digital age* [on-line]. Washington: University of Washington, 2009 [Dostęp 2.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: http://projectinfolit.org/pdfs/PIL_Fall2009_finalv_YR1_12_2009v2.pdf.
8. HORN, L. New York Times Subscription Services Goes Live Today. W: *PCMag.com* [on-line]. [Dostęp 2.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pcmag.com/article2/0,2817,2382688,00.asp>.
9. HOYER, J. Information is social: information literacy in context. *Reference Services Review* 2011, Vol.39, nr 1, s. 10–23.
10. *Information Literacy Competency Standards for Higher Education* [on-line]. Chicago: ACRL, 2007–2012 [Dostęp 2.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/standards/informationliteracycompetency.cfm>.
11. *Information Literacy Standards for Science and Engineering/Technology* [on-line]. Chicago: ACRL, 2007–2012. [Dostęp 2.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ala.org/acrl/standards/infolitscitech>.
12. LANCASTER, F.W. *Toward paperless information systems*. New York: Academic Press, 1978.
13. MASSIS, B.E. Information literacy instruction in the library: now more than ever. *New Library World* 2011, Vol. 112, nr 5–6, s. 274–277.

---

²² WEINER, S.A., dz. cyt.

14. *Overview of curriculum mapping* [on-line]. Baltimore: ASDC, 2001 [Dostęp 2.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: http://faculty.njcu.edu/mmaye/EDLDPLAN/cm_overview.pdf.
15. PERKINS, E. Johns Hopkins' tragedy: could librarians have prevented a death? *InfoToday* [on-line] August 7, 2001 [Dostęp 2.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://newsbreaks.infotoday.com/nbreader.asp?ArticleID=17534>.
16. WEINER, S.A. Information literacy: a neglected core competency. *Educause Quarterly* [on-line] 2010, Vol. 33, nr 1 [Dostęp 2.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.educause.edu>.
17. *Worldwide information growth ticker* [on-line]. [Dostęp 1.07.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://thecontentwrangler.com/2011/03/02/worldwide-information-growth-ticker/>.

Przekładu tekstu STAINES, G.M. *The fourth "R": Reading, wRiting, aRithmetic, and Research skills. Academic Libraries Today* [on-line]. June 2, 2011 [Dostęp 14.03.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://academiclibrariestoday.files.wordpress.com/2011/08/the-fourth.pdf> dokonano za zgodą autorki.

O autorce: Dr Gail M. Staines jest dyrektorem generalnym sieci bibliotek uniwersyteckich Uniwersytetu Saint Louis, St. Louis, Missouri USA²³. Poprzednio zajmowała stanowisko dyrektora wykonawczego Western New York Library Resources Council w Buffalo, New York. Jest magistrem bibliotekoznawstwa, doktoryzowała się z zakresu administracji uczelni wyższej z uwzględnieniem bibliotek akademickich na Uniwersytecie w Buffalo. Jest autorką kilku publikacji, często występuje na konferencjach stanowych, krajowych i międzynarodowych. Obszar zainteresowań G.M. Staines stanowią: edukacja informacyjna na uczelniach wyższych oraz zagadnienia przywództwa w aspekcie Appreciative Inquiry, emocje pozytywne oraz organizacja oparta na potencjale silnych stron pracowników. Jest autorką przewodnika *Go get that grant! A practical guide for libraries and nonprofit organizations* (Lanham: Scarecrow Press, 2010). Opracowuje *Universal design: A practical guide to creating interiors of academic libraries for teaching, learning, and research* dla wydawnictwa Chandos Publishing (UK). W roku 2004 G.M. Staines została wybrana jako Człowiek Czynu (Movers and Shakers) w plebiscycie "Library Journal".

Kontakt: Gail M. Staines, Ph.D. Assistant VP for University Libraries, Pius XII Memorial Library Saint Louis University, 3650 Lindell Blvd. St. Louis, Missouri 63108 USA, V: 314.977.3100, F: 314.977.3587, gstaines@slu.edu.

Staines, G.M. Czwarta umiejętność podstawowa: czytanie, pisanie, rachowanie i... wyszukiwanie informacji. W: *Biuletyn EBIB* [online] 2012, nr 4 (131), *Biblioteki w literaturze i filmie* [Dostęp: 21.05.2012] Dostępny w World Wide Web: http://www.nowyebib.info/images/stories/numery/131/131_staines.pdf. ISSN 1507-7187.

²³ Tytuł zawodowy uzgodniony z autorką.